

Το Παράδοξο της Ελευθερίας και η Ορθόδοξη Πρόταση

/ [Γνώμες](#)

Η αναζήτηση της ελευθερίας υπήρξε πάντα κεντρική στην ανθρώπινη σκέψη. Οι άνθρωποι πάντοτε αγωνιούσαν να κατανοήσουν τι σημαίνει να είναι κάποιος πραγματικά ελεύθερος. Όμως, όπως συνέβη και με άλλες έννοιες που φαινομενικά είναι απόλυτες, η ελευθερία, όταν ορίζεται χωρίς όρια, οδηγεί σε παράδοξα που ξεπερνούν την ανθρώπινη λογική.

- του Πέτρου Δ. Δαμιανού (Δρ. Φιλοσοφίας – Διδακτικό Προσωπικό ΕΜΠ)

Το παράδοξο του Russell είναι ένα από τα παραδείγματα, στα μαθηματικά. Όταν επιχειρήθηκε η θεμελίωση των μαθηματικών στη λογική, η αναφορά στο «σύνολο όλων των συνόλων που δεν περιέχουν τον εαυτό τους», έδειξε ότι η θεμελίωση τους οδηγούνταν σε αδιέξοδο. Αν το σύνολο περιέχει τον εαυτό του, τότε αντιφάσκει με τον ορισμό του· αν δεν τον περιέχει, τότε πάλι αντιφάσκει. Έτσι

αποδείχθηκε ότι το απόλυτο «σύνολο όλων των συνόλων» δεν μπορεί να υπάρξει μέσα στο ίδιο το σύστημα. Αυτό το παράδοξο κλόνισε τις βάσεις των μαθηματικών και οδήγησε στη διαμόρφωση νέων θεωριών, πιο αυστηρών, που αναγκάστηκαν να δεχθούν ότι κάποιες έννοιες υπερβαίνουν το πλαίσιο στο οποίο προσπαθούμε να τις χωρέσουμε.

Κάτι παρόμοιο συμβαίνει με την έννοια του παντοδυνάμου. Στο επίπεδο της ανθρώπινης λογικής, η ερώτηση «μπορεί ο παντοδύναμος να δημιουργήσει πέτρα τόσο βαριά που να μην μπορεί να τη σηκώσει;» μοιάζει άλυτη, γιατί επιχειρεί να εφαρμόσει τους περιορισμούς των κτιστών όντων στον άκτιστο Θεό. Στην Ορθόδοξη θεολογία, όμως, η παντοδυναμία δεν σημαίνει τη δυνατότητα του Θεού να κάνει τα παράλογα, αλλά ότι δεν περιορίζεται από τίποτα εξωτερικό προς Αυτόν. Το παράδοξο λύνει το ίδιο το πλαίσιο: η παντοδυναμία δεν μετριέται με μέτρα ανθρώπινα, αλλά ανήκει σε μια διάσταση υπέρλογη, πέρα από τη δική μας εμπειρία.

Το ίδιο ισχύει και με την ανθρώπινη ελευθερία. Αν την ορίσουμε ως «τη δυνατότητα να κάνω αυτό που θέλω», τότε συναντάμε δύο προβλήματα. Πρώτον, τα «θέλω» μας δεν είναι απόλυτα δικά μας· διαμορφώνονται από ανάγκες, πάθη, φόβους, κοινωνικές συνθήκες. Δεύτερον, ακόμη και αν μπορούσα να πραγματοποιώ όλες τις επιθυμίες μου, θα ήμουν πάντοτε περιορισμένος από τη φύση μου, το χρόνο, τον θάνατο, τον κόσμο γύρω μου. Μια τέτοια ελευθερία, λοιπόν, με πάντα ρευστά όρια, που ο καθένας για να την προσεγγίσει θα πρέπει να τα μετακινεί συνεχώς, δεν είναι ποτέ αυτό που δηλώνει ότι είναι, δηλαδή “ελευθερία”.

Κι εδώ εμφανίζεται η Χριστιανική πρόταση: η ελευθερία αγγίζει τα ανώτατα διαθέσιμα όρια της για ένα υποκείμενο μόνο μέσα από την εκούσια άρνηση του προσωπικού του θελήματος. Αν αποφασίσω συνειδητά να παραιτηθώ από το «θέλω» μου και να υπακούσω σε κάτι ανώτερο από εμένα, τότε ακόμη και πράξεις που μου υπαγορεύονται, χωρίς να τις διαλέγω εγώ άμεσα, γίνονται προϊόν της δικής μου ελεύθερης βούλησης, γιατί εγώ ο ίδιος επέλεξα να ενταχθώ σε αυτό το πλαίσιο. Έτσι, η αρχική μου επιλογή καθορίζει όλα όσα ακολουθούν.

Αντίθετα, αν επιμένω να κάνω ό,τι θέλω, είμαι αιχμάλωτος ενός θελήματος που δεν ελέγχω, ακόμα και εγώ, ποτέ πλήρως.

Το παράδειγμα του Χριστιανού φωτίζει αυτήν την αλήθεια. Ο Χριστιανός αποφασίζει ελεύθερα να παραιτηθεί από το προσωπικό του θέλημα και να ακολουθήσει το θέλημα του Θεού, του Αγαθού, του Θεϊκού Νομου. Όλες οι πράξεις του, που υπαγορεύονται από τις εντολές του Θεού και για τον μοναχό, επιπλέον, από τον κανόνα της αδελφότητας ή την υπακοή στον ηγούμενο, είναι τελικά πάντα

εκφράσεις της αρχικής, δικής του ελεύθερης επιλογής. Η παραίτηση από το προσωπικό θέλημα, έτσι, δεν είναι απώλεια, αλλά κορύφωση της ελευθερίας του· δεν γίνεται ανελεύθερος, αλλά ασκώντας την ελευθερία του αποφασίζει να εισέλθει σε μια άλλη διάσταση επιλογών, όπου η βούλησή του τον οδηγεί να ταυτιστεί με το Αγαθό.

Οι Πατέρες της Εκκλησίας μιλούν συχνά για αυτή την «ελευθερία εν υπακοή». Ο άγιος Ιωάννης της Κλίμακος γράφει ότι «υπακοή εστίν θάψις του ιδίου θελήματος» και αλλού ότι ο υπάκουος «ησύχως εν Θεώ ζή», δηλαδή ζει ελεύθερος από την τυραννία του εαυτού του. Ο άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής διακρίνει το «γνωμικό» από το «φυσικό» θέλημα και τονίζει ότι η ένωση με το θέλημα του Θεού δεν είναι βία, αλλά αποκατάσταση της φυσικής τάσης του ανθρώπου προς το Αγαθό. Ο άγιος Ισαάκ ο Σύρος συμπληρώνει: «Ο ταπεινός και υπάκουος ελεύθερος εστίν από πάντων, διότι η θέλησις αυτού εν Κυρίω αναπαύεται».

Κατ' αυτόν τον τρόπο, μόνο, το παράδοξο της ελευθερίας βρίσκει λύση. Μόνο όταν υπερβεί το υποκείμενο το ίδιο του το πλαίσιο. Όπως το σύνολο όλων των συνόλων δεν μπορεί να υπάρξει μέσα στη θεωρία των συνόλων και όπως η παντοδυναμία δεν μπορεί να μετρηθεί με ανθρώπινους όρους, έτσι και η αληθινή ελευθερία δεν μπορεί να περιοριστεί σε μια ψευδαίσθηση ικανοποίηση του προσωπικού θελήματος. Η ελευθερία φανερώνεται όταν το θέλημα προσφέρεται ελεύθερα στον Θεό, όχι ως απώλεια του εαυτού, αλλά ως ανάβασή του στην πληρότητα.

Ο περιορισμός του θελήματος και η εκούσια “υπακοή” του χριστιανου, λοιπόν, δεν είναι κατάργηση της ελευθερίας, αλλά η ανώτατη έκφρασή της. Ο ίδιος, ο εν ελευθερία βουλήση άνθρωπος, επιλέγει συνειδητά να παραιτηθεί από τον έλεγχο της προσωπικής του βούλησης, όχι από αδυναμία, αλλά από δύναμη.- και πόσο δύναμη χρειάζεται να κάνει κάποιος κάτι τέτοιο – επειδή αναγνωρίζει ότι η αληθινή ελευθερία δεν βρίσκεται στο «να κάνω ό,τι θέλω», αυτό δεν γίνεται, παρά μόνο όταν αρνηθώ το θέλημα μου για χάρη του Αγαθού, δηλαδή του Θεού, δηλαδή του Χριστού. Μόνο η, με αυτόν τον τρόπο, άρνηση της ελευθερίας, ο περιορισμός που φτάνει μέχρι τη διακοπή του θελήματος για χάρη του Αγαθού, είναι ο μόνος δρόμος που οδηγεί στην κατάκτηση της.

Πηγή: pemptousia.gr